

DOI: 10.18523/2617-9067.2025.8.104-116

УДК 355.088:27-726.3(470:477)

Надія Суровцева

<https://orcid.org/0009-0007-7163-6427>

Тамара Марценюк

<https://orcid.org/0000-0002-4785-5618>

«ЧИ МОЖУ Я ТЕБЕ ОБІЙНЯТИ?»: КОНСТРУЮВАННЯ МАСКУЛІННОСТЕЙ КАПЕЛАНІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У статті розглянуто теоретико-методологічні засади конструювання нормативної маскулінності загалом і священнослужителів, військових капеланів у часи війни зокрема. Емпіричною частиною дослідження є аналіз 14 глибинних напівструктурованих інтерв'ю з чоловіками, які здійснюють військову капеланську діяльність у Збройних Силах України в період російсько-української війни. Маскулінності респондентів охарактеризовано (на основі класифікації Е. Томпсона і Дж. Плека) за трьома ознаками нормативності: статусу, твердості та антифемінності. Виявлено ознаки мілітаризованої маскулінності та її легітимізацію в ситуації повномасштабної війни.

Ключові слова: маскулінність, чоловіки, капелани, священнослужителі, Збройні Сили України, війна, російсько-українська війна.

*Дуже важко бачити навколо себе кров, ці руйнування, не спалити свою душу.
Перше завдання священника — підтримувати наших хлопців,
бо дуже важко лишатися тим хлопцем, тим батьком,
тим братом чи сином, який пішов воювати.
Священник Православної церкви України
капелан Ігор Бондаренко (Гарнов, 2024)*

Російсько-українська війна, що триває з 2014 р., актуалізувала потребу інституціоналізувати військове капеланство, і цей процес у Збройних Силах України (ЗСУ) офіційно розпочався з 2021 р. (Золотова, 2024). Хоча до військового служіння залучені й капеланки-жінки, все ж таки священнослужіння в більшості конфесій інституційно закріплено за чоловіками. Військовий капелан — це особа, яка пропонує духовне наставництво військовослужбовцям на фронті, а саме надання конфіденційного консультування, проведення богослужінь і релігійних обрядів. Станом на жовтень 2024 р. «у війську служать понад 300 священників та богословів від 13 релігійних організацій» (Золотова, 2024).

Основним завданням капеланів є надання душ-пастирської підтримки військовим. Про українських капеланів зняли документальний фільм «Капелани. Віра на війні» (Грabcенко, 2023). Один із його героїв, Олександр Чоків, розповідає: «Когось треба обійняти, з кимось поплакати. Питання можуть бути найрізноманітніші — і релігійні, і сімейні. Капелан — це лікар душі людської». Інший герой, пастор Леонід Болгаров, зазначив: «Капелан — це не лише військовий священник, а й друг, товариш, брат, батько для воїнів. Він допомагає і пройти посттравматичний синдром (ПТСР), і підтримати в тяжку хвилину». Бути незламним воїном і водночас надавати емоційну підтримку, поєднувати доволі різні ознаки гендерної ідентичності буває непросто.

Специфікою маскулінності християнських священників є, по-перше, суворе дотримання морально-етичних засад: бути чесним, миролюбним, терплячим, старанним, надійним, фізично та морально здоровим. По-друге, священникам мають бути притаманні такі риси, як поміркованість, самоконтроль над бажаннями та батьківське ставлення до громади (Romeo Mateo, 2021; National Association of Evangelicals, 2021). Проте під час війни стосовно чоловіків є й інші очікування, зумовлені необхідністю захисту країни, — мужність (зокрема прояв сили й агресії), здатність до самопожертви, страх перед соромом та безчестям (Nye, 2007, p. 420). Тому актуальним є вивчення ситуації щодо того, як самі ж військові капелани говорять про конструювання своєї маскулінності.

Священнослужителі, зокрема ті, що вступили на службу військового капеланства, зіткнулися з необхідністю адаптації до нових очікувань суспільства. Успішність або неуспішність адаптації має безпосередній вплив на благополуччя чоловіків (Марценюк, 2020, с. 64–66). Визначення ознак маскулінностей капеланів надає підґрунтя для подальшого виявлення механізмів адаптації до соціальних очікувань, що потенційно вплине на благополуччя чоловіків.

Якою ж є відповідність маскулінностей капеланів Збройних Сил України нормативності маскулінностей? Які тенденції конструювання маскулінностей капеланів ЗСУ можна виявити? **Мета статті** — з'ясувати сконструйовані ознаки маскулінностей капеланів у ЗСУ.

Спочатку ми визначали теоретичні засади конструювання маскулінностей, щоб виявити характеристики конструювання маскулінностей священнослужителів. Далі в межах методології дослідження розробили кодувальні схеми для якісного контент-аналізу конструювання маскулінностей капеланів. Наостанок на основі аналізу емпіричного матеріалу охарактеризували нормативність маскулінностей капеланів ЗСУ. Зазначимо, що в цій статті, відповідно до предмета дослідження, розглянуто передусім саме гендерну (маскулінну) ідентичність капеланів, а релігійні аспекти меншою мірою взято до уваги.

Теоретичні засади конструювання маскулінностей

Маскулінності — це соціально визначені очікування щодо ролей, поведінки та характеристик, що приписують чоловікам (Марценюк, 2020; Connell, 2006). Маскулінності доцільно розглядати в контексті гендерних відносин, що передбачають розподіл влади між жінками і чоловіками,

а також ієрархічні зв'язки між різними типами маскулінностей. Р. Коннел розглядає такі відносини між маскулінностями: гегемонія, субординація, співучасть, маргіналізація (Connell, 2006, pp. 76–81).

Гегемонна маскулінність — це маскулінність, яка посідає панівну позицію в певній моделі гендерних відносин. Гегемонна маскулінність — практики, очікувані від чоловіків, що сприяють утвердженню та підтримці гендерної нерівності через наявність інституційної влади. Вона містить, як вважається, актуальні для суспільства характеристики чоловіків, через які передбачається, що їхня діяльність є корисною для суспільства.

За Е. Томпсоном і Дж. Плеком (Thompson & Pleck, 1986, p. 540), **нормативність / гегемонність маскулінностей** виокремлюється за трьома ознаками: нормою статусу — фінансовий та кар'єрний успіх; нормою твердості, що охоплює фізичну силу, інтелектуальні здібності та чоловічу емоційну грамотність; нормою антифемінності — уникнення традиційно жіночих характеристик, як-от пріоритезація дружнього / чуйного ставлення й поблажливості (Кімел, 2000, с. 17).

Мілітаризована маскулінність, з якою, зокрема, тісно пов'язані маскулінності військових капеланів, є однією з основних репрезентацій гегемонної маскулінності (Christensen & Kyed, 2022). Ознаками **мілітаризованої маскулінності** є емоційна стриманість, страх здатися слабким та здатність до самопожертви, що є наслідками дотримання характеристик нормативності маскулінності, а саме норм твердості та антифемінності. Ці соціальні очікування сприяють відмові чоловіків від пошуку допомоги, внутрішньому переживанню стресу, внаслідок чого зростає ризик самогубства (Braswell & Kushner, 2012; Nye, 2007, p. 420). Адаптація до соціальних очікувань через відповідність чоловіків гегемонній маскулінності за нормами твердості та антифемінності призводить до значного погіршення стану чоловіків. Водночас у військовому середовищі стосунки між побратимами можуть набувати фемінізованих рис, оскільки базуються на емоційній підтримці та жертвовності заради побратимів, що розглядають як спосіб конструктивної адаптації (Марценюк, 2020, с. 72; Nye, 2007, p. 432).

Конструювання маскулінностей священнослужителів і виклики війни

Конструювання маскулінностей військових капеланів безпосередньо пов'язане з маскулінністю священнослужителів (зокрема священників), оскільки для зайняття посади капелана у війську в Україні потрібно бути священнослужителем

та мати вищу богословську освіту (Закон України «Про Службу військового капеланства», 2021, 30 листопада, стаття 7). Отже, спершу доцільно розглянути конструювання маскулінностей священників.

За результатами дослідження «Новий священник для нового суспільства? Маскулінність священництва в ліберальній Іспанії», маскулінність християнських священників полягає в дотриманні суворої моральності, поміркованості, самоконтролю над жаданнями та батьківського ставлення до громади (Romeo Mateo, 2021). Згідно з документами Національної асоціації Євангелістів, пастори мають дотримуватись таких етичних засад: бути чесними; бути миролюбними, терплячими і старанними; дбати про духовний, емоційний та фізичний аспекти своєї особистості; бути надійними щодо збереження конфіденційності наданої інформації, у лідерстві та з власними ресурсами і капіталом для служіння; бути чистими в сексуальному, духовному та професійному аспектах; бути відповідальними та забезпечувати справедливість (National Association of Evangelicals, 2021).

Маскулінність священників має аспект, через який її можна вважати ненормативною: невідповідність нормі антифемінності, оскільки від священнослужителів очікують чуйного ставлення до своєї громади, а емпатійність вважають традиційно «жіночою» характеристикою. Однак після початку російсько-української війни гегемонна маскулінність зазнала змін, адже актуалізувалась мілітаризована маскулінність. Відбулось посилення ролі чоловіків як захисників країни, а мілітаризована маскулінність є одним із проявів гегемонної маскулінності (Волосевич та ін., 2022; Christensen & Kyed, 2022).

На час війни у чоловіків актуалізуються такі ознаки, як мужність, страх осоромитись та жертвовність (Nye, 2007, p. 420). До того ж для чоловіків є важливим гомосоціальне середовище (Кон, 2003). Однак в армії стосунки між побратимами можуть мати фемінізовані риси, оскільки в їхній основі лежить емоційна підтримка та жертвовність заради побратимів (Марценюк, 2020, с. 72; Nye, 2007, p. 432). Від греко-католицьких священнослужителів очікують таких особистих характеристик, як, наприклад, здатність до безкорисливої любові, посвяти й самопожертви, розсудливість, працьовитість, здоровий спосіб життя (Українська Греко-Католицька Церква, 2021), що складно назвати традиційно «чоловічими» рисами.

Крім того, після початку російсько-української війни один з аспектів маскулінності чоловіків-священників — миролюбність, перестав

бути актуальним для українського суспільства, оскільки на час війни актуалізуються інші очікування від чоловіків через необхідність захисту країни — мужність (зокрема прояв сили й агресії), здатність до самопожертви, страх перед соромом та безчестям (Nye, 2007, p. 420). Отже, спостерігається суперечливість усталених очікувань від священнослужителів (миролюбність і практика стосунків із фемінізованими ознаками, оскільки вона є легітимною саме у військовому середовищі) з актуалізованими на час війни очікуваннями (мужність, що передбачає застосування сили, агресії, зброї).

Військові капелани, що за умовами вступу на службу були священнослужителями, пояснюють своє відречення від миролюбності через легітимацію захисту країни. Священник Православної церкви України капелан Ігор Бондаренко зазначив: *«Господь нам дав цю землю. Він дав нам життя. Він дав нам родини. Це його талант, даний нам людям. Якщо ми його не будемо захищати, то це заберуть»* (Гарнов, 2024). Помічник капелана отець Богдан пояснює: *«Стосовно заповіді “Не вбий”. Якби ми читали Святе письмо мовою оригіналу — староврейською — то там “Не вбий” означає “не вбий з корисливих мотивів”. Так, у такому випадку, це — гріх смертний. Але іноді в житті виникають такі ситуації, що задля більшого блага, задля збереження більше життів потрібно відібрати в когось життя»* (Каразуб, 2023).

Отже, у ситуації окупаційної війни відбувається актуалізація певних аспектів поведінки та рис гендерної ідентичності, яких очікують від чоловіків, які воюють. У результаті маскулінність українського священнослужителя не є повноцінно гегемонною через невідповідність щонайменше одному з трьох аспектів нормативності маскулінності — антифемінності. Детальніше ознаки нормативної маскулінності розглянемо на емпіричному матеріалі.

Методологічні основи дослідження

Основою використання якісних методів у соціологічних дослідженнях є виявлення нових значущих особливостей досліджуваного об'єкта через наближення до нього з необхідною гнучкістю і адаптивністю (Aspers & Corte, 2019). Методологічну основу цього дослідження становить якісний соціологічний підхід, методом збору даних є напівструктуровані інтерв'ю.

Напівструктурований формат інтерв'ю забезпечує гнучкість, що дає змогу відстежувати аспекти, які є значущими для респондентів

і респонденток, проте не були передбачені через обмеженість емпіричних результатів (Brinkmann, 2014, р. 286). Інтерв'ю проводять за адаптивним гайдом, який доцільно коригувати відповідно до виявлених у процесі дослідження особливостей.

Це дослідження орієнтоване на сенситивний підхід, оскільки респонденти можуть мати травматичний досвід участі в бойових діях. Під час проведення інтерв'ю неодмінною умовою є оцінювання та мінімізація впливу потенційних загроз і труднощів, що можуть мати наслідки для респондентів та інтерв'юерки (Dickson-Swift et al., 2008). Важливою умовою проведення сенситивних досліджень є орієнтація на респондента, вчасне виявлення його потреб та їх забезпечення. Вступна частина інтерв'ю передбачає інформування респондента про особливості перебігу інтерв'ю та подальше використання отриманих даних. Отримують усну інформовану згоду респондента на участь в інтерв'ю та застосування зібраних емпіричних даних.

У квітні 2025 р. було опитано 14 капеланів ЗСУ. Розмір вибірки зумовлений досягненням необхідного рівня інформаційної насиченості, оскільки значуща інформація фіксується в межах перших дванадцяти інтерв'ю, тоді як базові елементи представлені в перших шести інтерв'ю (Guest et al., 2006). Формування вибірки відбувалось методом «снігової кулі».

Варто передовсім зазначити, що, згідно з результатами постійного моніторингу церковно-релігійної ситуації в Україні, станом на 2024 р. 55 % населення України ідентифікувало себе як православних, 11 % — як греко-католиків, 1 % — як римо-католиків, а 2,5 % — як протестантів (Центр Разумкова, 2024). У таблиці 1 наведено дані респондентів — капеланів Збройних Сил України.

До вибірки увійшли представники трьох основних напрямів християнства: протестантизму (шість осіб, що становлять переважну частину вибірки), католицизму (чотири особи), православ'я (чотири особи). Отже, у вибірці переважають представники протестантських конфесій, що зумовлено специфікою методу «снігової кулі». Оскільки ключовий інформант надав контакти переважно представників протестантських конфесій, подальше формування вибірки відбувалось у межах соціальних мереж попередніх респондентів-протестантів. Віковий діапазон вибірки становить від 27 до 60 років, переважна частина респондентів (9) є особами зрілого віку (44–60 років). Діапазон років початку капеланської служби становить від 2013 до 2024, тобто від Революції Гідності та початку збройної агресії Росії на сході України до сьогодення.

Транскрибування інтерв'ю здійснено через програмне забезпечення Good Tape. Аналіз даних проведено через якісний контент-аналіз шляхом кодування в програмному забезпеченні MAXQDA. Кодування здійснено дедуктивним методом за попередньо визначеними категоріями кодів, що є аспектами нормативності маскулінностей, зокрема священників.

Категорії та групи кодів наведено в таблиці 2. Формування кодувальних схем здійснено за трьома ознаками нормативності маскулінностей, запропонованими дослідниками Е. Томпсоном і Дж. Плеком (Thompson & Pleck, 1986): норма статусу (фінансовий та кар'єрний успіх); норма твердості (інтелектуальний потенціал, рівень фізичної сили; традиційно чоловіча емоційна грамотність); норма антифемінності.

До категорії коду «норма статусу» окрім коду «рівень заробітку» було доцільно внести код

Таблиця 1. Дані респондентів — військових капеланів

№	Ідентифікація	Конфесія	Рік початку служіння	Статус капелана в армії
1	Капелан 1	протестантизм	2014	волонтер
2	Капелан 2	православ'я	2014	штатний
3	Капелан 3	протестантизм	2022/2024*	волонтер / штатний
4	Капелан 4	католицизм	2024	волонтер
5	Капелан 5	католицизм	1994	штатний
6	Капелан 6	протестантизм	2024	штатний
7	Капелан 7	протестантизм	2023	штатний
8	Капелан 8	православ'я	2016/2021	волонтер / штатний
9	Капелан 9	протестантизм	2024	волонтер
10	Капелан 10	протестантизм	2024	штатний
11	Капелан 11	католицизм	2023/2024	волонтер / штатний
12	Капелан 12	православ'я	2023	волонтер / штатний
13	Капелан 13	православ'я	2013/2014	волонтер / штатний
14	Капелан 14	католицизм	2014/2023	волонтер / штатний

* Перша дата — початок капеланської діяльності на волонтерських засадах, друга — рік вступу на офіційну посаду.

Таблиця 2. Інструментарій якісного контент-аналізу маскулінностей капеланів шляхом кодування дедуктивним методом

Аспекти нормативності маскулінностей		Прояви нормативності маскулінностей	
Норма статусу		Рівень заробітку	
		Уявлення про особисті досягнення	
Норма твердості	Інтелектуально-розумовий потенціал	Рівень освіти	
		Просвітницька діяльність	
	Фізична сила	Рівень фізичної сили	
	Емоційна грамотність	Вияв емоцій	
		Ставлення до вияву емоцій	
		Емпатійність	
		Ризикованість	
		Мужність	
		Рівень емоційної стриманості (спокійний / запальний)	
		Здатність до самопожертви	
		Самоконтроль	
	Уявлення про характеристики ідеального капелана		
Норма антифемінності		Емпатійність	
		Просвітницька діяльність	
		Чуйне ставлення до військових; родин військових; інших категорій людей	
		Батьківське ставлення до військових; родин військових; інших категорій людей	

«уявлення про особисті досягнення», оскільки певні респонденти зазначали, що їхнім досягненням є ведення певної підприємницької благодійної діяльності, що є ознакою фінансового становища респондента. До категорії «норма твердості» було введено код «просвітницька діяльність» як ознаку інтелектуального потенціалу, «самоконтроль» і «здатність до самопожертви», оскільки наведені вище характеристики є ознаками маскулінності священнослужителів, останній код також є ознакою мілітаризованої маскулінності. Код «уявлення про характеристики ідеального капелана» орієнтований на виявлення значущих для респондента ознак маскулінності, про які не було зазначено раніше. До категорії кодів «норма антифемінності» було введено код «просвітницька діяльність», оскільки цей код окрім ознаки інтелектуального потенціалу є ознакою батьківського ставлення до військовослужбовців.

Нормативність маскулінностей капеланів Збройних Сил України

Як зазначено вище, конструювання маскулінностей священнослужителів, зокрема військових капеланів, виявлено за трьома ознаками нормативності маскулінностей (Thompson & Pleck, 1986): норма статусу, норма твердості, норма антифемінності. Однак перед початком визначення нормативності маскулінностей капеланів доцільно зазначити про легітимізацію трансформацій маскулінності з миролюбності

на мілітаризовану. Допустимість убивства обґрунтовується посиланнями на біблійні наративи: якщо вбивство є інструментом захисту, це не є гріхом. За такої трансформації маскулінності цілісність релігійної ідентичності зберігається, водночас інтегруються елементи мілітаризованої маскулінності. Отже, успішність адаптації капеланів ЗСУ до нових очікувань, а саме відмови від пацифізму, забезпечується легітимізацією через релігію.

«Коли ізраїльський народ виходив з Єгипту в землю Ханаан і йому потрібно було [там] винищити сім народів, сказав Бог: “Винищи їх”. А чому так? Тому що зло, яке неконтрольоване, яке неможливо зупинити просто словами, його треба зупинити зброєю» (Капелан 1).

«Я йому [військовому] пробував пояснювати, що до війни я був абсолютним пацифістом і вважав, що вбивати не можна. Але коли я почав досліджувати всі ці нюанси... Так от, заповідь “не вбий” означає в оригіналі [інше], бо це Бог дав заповіді Мойсею, і вона була написана давньоєврейською мовою. Вона значить — не вбити беззбройну людину» (Капелан 9).

Відповідність маскулінностей капеланів нормі статусу. Відповідність чоловіків нормі статусу передбачає наявність високого рівня заробітку і кар'єрного успіху. Нижче наведено категорії фінансового стану капеланів.

Респонденти зазначали про наявність стабільного середнього / високого фінансового доходу, оскільки капеланська діяльність здійснюється на волонтерських засадах.

«У мене є своя справа, є автомайстерня, яка мені приносить постійний стабільний дохід... Своє особисте служіння я служу за свій кошт» (Капелан 1).

«А я й зараз працюю. Я ж капелан-доброволець... Я підприємець, я займаюсь будівництвом ставків» (Капелан 9).

Отже, капелани 1 та 9 здійснюють капеланське служіння за власний кошт, що передбачає наявність високого рівня фінансової стабільності. Крім того, у цих респондентів власна справа була сформована до початку їхньої капеланської діяльності, що передбачає наявність тривалого кар'єрного успіху. Також обидва капелани перебувають у шлюбі, що передбачає ймовірність необхідності часткового або повного забезпечення дружини, а отже, є необхідність стабільного фінансового доходу, що покриватиме потреби родини. Отже, маскулінність цих капеланів відповідає нормативності маскулінності в аспекті статусу, оскільки вони мають успішну підприємницьку діяльність.

На думку Капелана 3, капеланське служіння має ґрунтуватись на бажанні забезпечити потреби людей, а не на прагненні до матеріального, що є проявом емпатії, оскільки респондент турбується про задоволення духовних потреб сторонніх осіб. Маскулінність респондента повністю відповідає нормі статусу, оскільки наявні матеріальні й кар'єрні успіхи. До того ж маскулінність Капелана 3 відповідає нормі антифемінності, оскільки в армії актуалізуються фемінізовані риси у стосунках між побратимами (Марценюк, 2020, с. 72; Нусе, 2007, р. 432).

«Я жив у Маріуполі. І ми пройшли там певну частку окупації. А через це бізнес ліг... Коли я приїхав у Київ, в мене була робота керівна» (Капелан 3).

«В моєму розумінні, священник має заробити сам... Але у війську я радий, що мені платять не люди зарплату, що я не збираю пожертвувань з особового складу, а мені платить держава, тому що я є важливою людиною, що забезпечує спокій військових» (Капелан 3).

Капелан 6 до вступу на капеланську службу був носієм маскулінності з високим рівнем відповідності нормі статусу. Після вступу на службу респондент адаптувався до нової професійної ідентичності військового капелана із збереженням статусної нормативності через формування додаткових джерел заробітку:

«Я намагаюсь працювати не тільки в ЗСУ. Пишу публікації, я, як консультант, допомагаю в християнській місії. І за це я отримую гонорари також, тому що я прийшов у ЗСУ з зарплати громадної [величезної], американського рівня. І зараз мені треба вже звикати було» (Капелан 6).

Крім того, мотивом підтримки стабільного рівня доходу є важливість задовольняти матеріальні потреби військовослужбовців. Капелани 1 та 10 надавали пряму фінансову допомогу військовослужбовцям. Капелан 1, зокрема, організував благодійні збори. Капелани 5 та 10 створили волонтерські організації для задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно. Перша організація існує з початку збройної агресії на сході України, а ветеранський клуб перебуває на етапі формування.

«Я вірю, що я зміг допомогти не одній людині. Допомогти в чомусь і матеріально, і духовно... Навіть коли я проводжу якісь збори на якийсь підрозділ, ніколи з простягнутою рукою я не стою» (Капелан 1).

«Я з 2014 року сформував потужну волонтерську організацію, яка ніколи не припиняла діяльності, [задовольняла] різні потреби, амуніція, різні припаси, харчі» (Капелан 5).

«Плюс сюди [у завдання капелана] входить психологічна підтримка і в якомусь сенсі навіть матеріальна підтримка... Ми зараз формуємо ветеранські християнські клуби, ... для того, щоб люди, котрі будуть приходити, себе відчували, що вони в контексті» (Капелан 10).

Потреба у високому рівні фінансової стабільності зростає з початку повномасштабного вторгнення, оскільки до цього не вистачало певних речей, була необхідність волонтерства (Капелан 5):

«Особливо до 2022 року було дуже сутужно з харчами, ми багато допомагали, особливо добровольчим підрозділам. В ті роки ніякої амуніції майже не було» (Капелан 5).

Водночас респонденти наголошували, що власне фінансове становище не є для них пріоритетом. Капелани 4 та 11 спрямовують отримані кошти на забезпечення потреб ЗСУ.

«Я монах, я живу убого, тому всі мої кошти, які я заробляю в війську, всі йдуть на потреби підрозділу. І мінімально те, що мені потрібно на функціонування» (Капелан 11).

Отже, завдяки наявності фінансових ресурсів капелани здійснюють опіку над військовослужбовцями. У контексті надання матеріальної підтримки маскулінність капеланів відповідає нормі антифемінності як за мирних умов, так і за умов воєнного стану. У контексті надання емоційної підтримки до початку збройної агресії Росії проти України маскулінності капеланів не відповідали зазначеній вище нормі. Водночас після 2014 р. стосунки в армії з фемінними рисами набули актуальності, що зумовлено тривалим перебуванням військовослужбовців у небезпечних умовах, через що виникає потреба у зниженні стресу, зокрема через отримання емоційної підтримки. Отже, за умов війни для носіїв мілітаризованої маскулінності, зокрема капеланів, норма антифемінності не є релевантною.

Маскулінності згаданих вище капеланів зазнали певних трансформацій: ці маскулінності поєднують традиційні ознаки норми статусу, як-от фінансова та кар'єрна успішність, з прагненням надавати душпастирську опіку військовослужбовцям. Отже, капелани дотримуються релігійних переконань, водночас не виходячи з відповідності статусної нормативності.

Відповідність маскулінностей капеланів нормі антифемінності. Одним із головних завдань капелана є душпастирська опіка над військовослужбовцями, що, зокрема, має прояв у **емоційній підтримці** військових капеланом через надання можливості військовому проговорити інформацію, яку він вважає доцільною (Капелани 1, 8, 9), та виконання ритуалів для духовного та фізичного захисту військового (Капелан 9).

«А те, що дійсно дуже важливо, це взаємовідносини, це братерство, це піклування один за одного» (Капелан 1).

«Ти завжди поруч для цієї людини, завжди її підтримаєш, можеш її вислухати. Не даєш йому якісь вказівки і накази, а просто як людина спілкуєшся з ним» (Капелан 8).

«Звісно, я його вислухав. Це дуже важливо — вислухати військового. І потім помолився за нього, помазав єлеєм» (Капелан 9).

Водночас одним із аспектів турботи капеланів про військових є демонстрація **емоційної стійкості, стриманості та мужності**, що запобігає бездіяльності солдатів через емоційну реакцію в моменти загроз життю (Капелан 8). Капелан 4 зазначив про складність і необхідність висловлювань з обережністю, щоб не завдати шкоди військовослужбовцям, що вимагало від респондента більшої стриманості. Крім того, капелан є прикладом поведінки серед військовослужбовців (Капелани 9, 11). Отже, маскулінність капелана має відповідати нормі твердості в аспекті традиційно чоловічої емоційної грамотності для збільшення контролю над ситуаціями, що становлять значну загрозу життю.

«Для мене було дуже важливим не зранити воїнів і не сказати якоїсь дурниці» (Капелан 4).

«Має бути стійкість до того, щоб, коли військовий приходить і йому страшно, не сісти біля нього і не трястися з ним. Щоб не казати, що мені теж страшно і давай будемо вдвох плакати з тобою» (Капелан 8).

«Я не кажу про військовослужбовців, бо я приклад для них інколи, або не інколи» (Капелан 9).

«Звісно [капелани мають бути стійкими]... Капелан — це людина на офіцерській посаді, [вона] має бути лідером» (Капелан 11).

Військові капелани мають **високий рівень емпатії**, що може суперечити нормі твердості (емоційна відстороненість) та антифемінності, оскільки емпатійність може призвести до вияву емоцій у традиційно жіночий спосіб, про що буде зазначено пізніше (Капелани 1, 9). Респонденти емоційно залучені в досвід втрат як тих людей, які поряд, так і українського народу загалом:

«Молодий хлопець, 25 років, він молодий лейтенант, і він говорить мені про те, що є великі втрати [в його підрозділі]. І коли в мене є такі зустрічі, мені дуже тяжко. Це проходить також через мене» (Капелан 1).

«Я зрозумів, що як я зможу дивитися людям в очі, коли я не проходжу страждання зі своїм народом» (Капелан 10).

Втім, крім високого рівня емпатії спостерігається й апатичність, відсторонення від проблем військовослужбовців через емоційне виснаження внаслідок перебування на фронті від початку повномасштабної війни і постійне переживання травматичних ситуацій, як-от смерть побратимів, чи ситуацій загрози власному життю. Однак Капелан 10 продовжує військову капеланську діяльність, попри емоційне навантаження.

«На жаль, ми в цьому [в умовах повномасштабної війни] живемо вже майже більше трьох років, і апатичні дії зі сторони в мене присутні. Для мене важливо зараз трішки економити свої психологічні кілокалорії, тому що в мене дуже багато людей, навіть не уявляєте наскільки» (Капелан 10).

До того ж одним із завдань військових капеланів є просвітницька робота з військовослужбовцями, що є одним із аспектів батьківського ставлення до військових. Респонденти зазначали про стриманість у висловленні співчуття і підтримки як спосіб вирішення проблем військовослужбовців (Капелан 8). Натомість військовослужбовцю надають можливість рефлексувати і вчитись вирішувати проблеми самостійно, що є батьківським ставленням.

«Третє [завдання капелана] — це душоопікування, тобто розтлумачення нормальнотичних прагнень, норм особового складу» (Капелан 1).

«Не завжди можна висловити співчуття людині, тому що людина багато в чому сама, можливо, винна. Тепер треба їй дати момент, щоб вона зрозуміла [це]. І коли ти слухаєш її, ти її можеш навести на якусь думку, що, можливо, тобі треба змінитися» (Капелан 8).

Також Капелан 8 вважає, що не варто дозволити військовим зловживати власним співчуттям, критично сприймає батьківське ставлення до військовослужбовців з боку капелана:

«Батьківське ставлення повинно бути у командира, а капелан — це та людина, твереза, до всіх таких побутових і непобутових проблем. Він повинен входити в співчуття, але опікатися так, щоб військовослужбовець чи солдат не зрозумів, що можна на капелані виїхати» (Капелан 8).

Отже, йдеться про те, що в капеланській діяльності варто вести певну просвітницьку діяльність для допомоги військовим, якщо військові вважають це доцільним. Спостерігається відстороненість від військовослужбовців, що є нормою твердості. Водночас є протилежна думка щодо батьківського ставлення до військовослужбовців, про що зазначили Капелани 13 та 14. На думку Капелана 13, капелан має **батьківське ставлення до військових**. Капелан 14 зазначив, що образ батька асоціюється з авторитарністю, натомість капелан має бути добрим до військових. Отже, за доцільності ставлення капелана до військових є традиційно батьківським (із жорсткими настановами), однак воно радше є дружнім («по-доброму батьківським») щодо військових.

«В більшості, що так [батьківське ставлення]. Військовослужбовець ніколи не звернеться до капелана, якщо він для нього не стане другом або батьком» (Капелан 13).

«Тобто я можу його настановити, як добрий батько, можна сказати, приятель. Бо переважно думка про батька, що батько завжди моралізує, навчає, як краще знає, ти дурак, і маєш це робити. Батьківство має бути, має вчити, але більш-таки як побратими» (Капелан 14).

Отже, капелани є емпатійними, хоча через складність роботи може відбутись емоційне відсторонення. Водночас капеланство передбачає наявність емоційної стриманості, щоб не завдати шкоди військовослужбовцям. Крім того, капелани мають батьківське ставлення до військовослужбовців, що має прояв переважно більше як дружнє ставлення, однак, крім того, спостерігаються прояви традиційно батьківських ознак у поведінці. Отже, маскулінності капеланів є радше відповідними нормі антифемінності за умов збройної агресії, однак потрібне уточнення щодо відповідності нормі твердості, оскільки високий рівень емпатії є потенційним чинником вияву емоцій у традиційно фемінізований спосіб. До того ж за мирного часу ці маскулінності не були б нормативними за наведеною вище характеристикою.

Відповідність маскулінностей капеланів нормі твердості. Норма твердості складається з чоловічої емоційної грамотності (вияв емоцій і ставлення до них); рівня інтелектуальних здібностей, що було визначено як інтелектуально-розумовий потенціал респондента; рівня фізичної сили.

Респонденти (зокрема Капелани 1 та 7) наголошували на **недоцільності вияву негативних емоцій**, страху та розпачу в умовах небезпеки, оскільки ці стани можуть передатися військовослужбовцям. Водночас зазначали про **доцільність вираження емоцій не в ситуаціях з підвищеним ризиком** загрози життю (Капелани 1 та 7). Також Капелан 7 зазначив, що не соромиться ділитись негативними емоціями, як-от сум. Тобто до вияву емоцій Капелани 1 та 7 ставляться позитивно, однак потрібно зважати на доцільність їх вираження в певних ситуаціях.

«Я не можу цю розпач, якщо навіть я її відчув, передати йому, тому що вона примножить в нього... Коли або капелан, або командир підрозділу проявить негативні емоції, розпач під час бою, то це не потрібна емоція в цей момент. Але коли є моменти, де треба свої емоції [проявити], висказатися, наприклад, по відношенню до якоїсь ситуації і т. д.» (Капелан 1).

«Страх, мабуть, намагаюся в собі подолати. Тому що страх викликає дуже активний вплив. І якщо ти даєш йому волю, він буде заражати ще й оточення» (Капелан 7).

«Я не соромлюся поділитися [сумом]» (Капелан 7).

Також зазначали про стримування емоцій через надмірну емоційність, зокрема вияв агресії. Крім того, приховування емоцій зумовлене прагненням захистити близьких, оскільки, якщо вони знатимуть про рівень небезпеки умов, у яких перебуває капелан, у родини виникне надмірне занепокоєння.

«Я людина, я теж іноді буваю емоційним і в певному емоційному стані роблю певні кроки [агресивні]. Тому в більшості своїй я намагаюся тримати емоції в собі, навіть коли мені важко, складно» (Капелан 3).

«Та ні, багато чого я взагалі ніколи нікому не розказую. Можна людей поставити в дуже складну ситуацію [змусити родичів хвилюватись]» (Капелан 5).

Отже, емоційна стриманість зумовлена турботою про близьких і небажанням завдати шкоди іншим. До того ж наголошували на вияві емоцій у менш виражений спосіб, щоб забезпечити ефективнішу взаємодію з військовослужбовцями.

«Я такої тактики дотримуюсь, що краще трошки охолонути, а потім більш з холодною головою про це говорити» (Капелан 7).

Проте респонденти зазначали й про відкритий вияв емоцій, оскільки прагнуть ставлення до себе як до звичайної людини з емоціями (Капелани 10, 14) і встановлення довіри з військовослужбовцями для ефективної служби (Капелан 13).

«Ні, зовсім [не приховує емоцій]. Я тим самим кажу і хочу бути живим» (Капелан 10).

«Він [капелан] повинен бути собою, тоді правильне відношення військових буде до нього. З штучною людиною ніхто не буде розспілкуватися» (Капелан 13).

«Ні, я можу і заплакати. Я не можу стримати своїх емоцій, коли вони проявляються таким чином» (Капелан 14).

До вияву емоцій військовослужбовцями капелани мають позитивне ставлення, оскільки обізнані щодо негативних наслідків стримування емоцій, і залучають військовослужбовців до більшого вияву емоцій.

«Абсолютно це [вияв емоцій] не є слабкість. Це є нормально» (Капелан 2).

«Чому жінки живуть на 10–15 років більше, ніж чоловіки? Тому що жіночки всі емоції виплакують, висказують. А чоловіки все в собі, все в собі» (Капелан 9).

«Мій побратим, капелан, сказав мені пізніше, що, знаєш, його [військового] попустило тоді, коли ти сказав йому: “Чи можу я тебе обійняти?”. І от я його обійняв, ми над ним помолилися, і це вже була зовсім інша людина» (Капелан 4).

Також було виділено такі характеристики ідеального капелана: цілеспрямованість, відкритість у спілкуванні, толерантність, стриманість, чесність, мужність, здатність до самопожертви.

«Тобто тут має бути цілеспрямованість, мотивованість» (Капелан 1).

«Він [капелан] повинен бути флексібл, відкритий, чесний, людяний, соціально активний у житті, щирий» (Капелан 2).

«Він [капелан] має бути з холодною головою» (Капелан 3).

«Готовність до сприйняття, до порозуміння з іншим, то це приклад і для військових, і для суспільства» (Капелан 6).

«Важлива сміливість, це не відсутність страху: він постійно присутній, а в плані, що капелан не підкоряється страху. Жертовність — це теж дуже важлива якість» (Капелан 7).

Отже, було виділено дві категорії за типом вияву емоцій капеланів. По-перше, капелани зазначають про доцільність емоційної стриманості, щоб не зашкодити військовослужбовцям та близьким людям. По-друге, наголошено на позитивному ставленні до вияву емоцій капеланом та військовослужбовцями, оскільки стримування емоцій шкодить здоров'ю і заважає капеланам вибудовувати довіру з військовими. Маскулінності першої категорії відповідають нормі твердості в аспекті емоційної грамотності, другої — можуть не бути відповідними через недоречний вияв емоцій у фемінізований спосіб у певних ситуаціях. Крім того, спостерігається наявність ознак мілітаризованої маскулінності (здатність до самопожертви).

Було зазначено про важливість підтримки здорового організму через **фізичну активність**. Капелан 5 з дитинства готувався до майбутніх вторгнень Росії в Україну, оскільки ріс у контексті великих втрат українців унаслідок репресій, зокрема його родичів. На думку Капелана 11, до завдань капелана входить турбота про фізичне здоров'я військовослужбовців, оскільки успішність збереження життя, зокрема, залежить від рівня фізичної підготовки. Мотивування підтримки належного фізичного стану військовослужбовцями відбувається через демонстрацію власного прикладу (Капелан 13). До того ж Капелан 6 мав розмову з капеланами Сполучених Штатів Америки про фізичну підготовку військового капелана. Було наголошено, що в армійському середовищі без належної фізичної підготовки чоловік не матиме авторитету.

«Я з дитинства почав дуже сильно фізично готувати себе [до війни]. Тренувався самотужки» (Капелан 5).

«Вони [капелани США] кажуть, що якщо ти заходиш у підрозділ і ти фізично виглядаєш погано, то ніхто тебе не буде слухати» (Капелан 6).

«Зрештою, одним з моїх завдань капелана є теж заохочування до активного життя спортивного» (Капелан 11).

«Здоров'я, спорт? Звичайно, що повинні [капелани займатись спортом] і являтися прикладом для інших. Я займаюсь спортом, але по-своєму. Але стараюся все-таки бути у фізичній формі» (Капелан 13).

Отже, маскулінність капеланів відповідає нормі твердості за характеристикою рівня фізичної сили. Доцільність високого рівня сили зумовлена, зокрема, потребою носити важку амуніцію.

Аспектами **інтелектуально-розумового потенціалу** є рівень освіти та особисті досягнення капеланів. Про досягнення капеланів зазначено вище, тож доцільно перейти до рівня освіти.

Капелани мають освітній ступінь магістра богослов'я або закінчили церковні школи, спеціальності освітнього ступеня бакалавра або середньої спеціальної освіти мають високу варіативність. Капелан 1 здобув середню технічну освіту та вищу духовну, також він має підприємство, створене до повномасштабного вторгнення. Капелан 3 має спеціальність у сфері маркетингу, Капелан 7 — економіки. Капелан 2 окрім вищої богословської освіти має три вищі освіти, також має стабільне високе фінансове забезпечення. Невисокий рівень фінансового становища у Капеланів 4 та 11 зумовлений їхнім власним бажанням, однак вони керують благодійною діяльністю, Капелан 4 має власну справу. Отже, наявність освітніх ступенів магістрів, стабільних доходів і/або керівництва певною діяльністю вказує на відповідність маскулінності капеланів нормі твердості за аспектом інтелектуальних здібностей.

Висновки

Маскулінність — це соціально сконструйовані очікування від чоловіків щодо їхніх соціальних ролей, характеристик і практик. Гегемонна маскулінність наділена інституційною владою, оскільки її характеристики вважаються суспільно значущими. У цьому дослідженні використано теоретичну рамку нормативної маскулінності, запропоновану дослідниками Е. Томпсоном і Дж. Плеком. Вона відповідає таким ознакам, як норма статусу (кар'єрний та фінансовий успіх), норма твердості (інтелектуально-розумовий потенціал, емоційний інтелект, рівень фізичної сили), норма антифемінності (унікнення традиційно «жіночих» характеристик).

За умов війни актуалізується мілітаризована маскуліність, що є одним із виявів гегемонної маскуліності і має такі ознаки, як емоційна стриманість, страх осоромитись та здатися слабким, здатність до самопожертви. Водночас за умов війни норма антифемінності не є актуальною, оскільки нині в армії між побратимами нормалізовані стосунки з фемінними ознаками.

Маскуліність капеланів ЗСУ відповідає нормі статусу, оскільки зафіксовано наявність фінансової стабільності та/або підприємницької діяльності. Капелани мають високий рівень емпатії та чуйне й батьківське (капелани як образ «доброго батька») ставлення до військовослужбовців, що суперечить нормі антифемінності за мирного часу й нормі твердості. Чуйне ставлення до військовослужбовців характеризується наявністю в капелана таких ознак, як стійкість, стриманість та мужність, що є аспектами традиційно чоловічої емоційної грамотності (ознака норми твердості).

Норма твердості передбачає дистанціювання від фемінізованих моделей поведінки, однак

респонденти зазначали, що капелани можуть проявляти емоції. Контроль емоцій респонденти пояснюють прагненням забезпечити моральну стійкість військовослужбовців і близьких капелана. Маскуліність капеланів не відповідає нормі твердості у разі, якщо вираження емоцій було недоречним і може погіршити становище військовослужбовців та близьких капелана. Також важливою є підтримка належного рівня фізичної сили. Наголошено на наявності освітніх ступенів магістрів, стабільного рівня доходу та/або керування певною діяльністю, що свідчить про відповідність маскуліності капеланів аспекту інтелектуальних здібностей. Отже, маскуліність капеланів відповідає всім аспектам норми твердості: емоційна грамотність, фізична сила, інтелектуальні здібності. За умов збройної агресії Росії проти України маскуліність капеланів є нормативною за нормами статусу, твердості й антифемінності, а отже, вона є гегемонною.

Список використаної літератури

- Волосевич, І., Прочуханова, О., & Стрельник, О. (2022). *Гендерні стереотипи та ролі очима молоді, до і після початку повномасштабної російської агресії*. Звіт за результатами дослідження. Підготовлено Info Sapiens для ГО «Інсайт» за підтримки KVINFO та New Democracy Fund, через New Cooperation Fund. https://www.insight-ukraine.org/wp-content/uploads/2023/02/GS_2.pdf
- Гарнов, В. (2024). Добро повинно бути з кулаками: інтерв'ю з військовим капеланом. Ексклюзивно. *Суспільне Одеса*. <https://suspilne.media/amp/odesa/856393-dobro-povinnno-butiz-kulakami-intervu-z-vijskovim-kapelanom/>
- Грabenко, Н. (2023, 23 березня). «Ми не вбиваємо, а захищаємося» — військові капелани про віру на війні. *Радіо Культура*. <https://ukr.radio/news.html?newsID=101050>
- Закон України «Про Службу військового капеланства» № 1915-IX (2021, 30 листопада). Редакція від 4 травня 2024. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1915-20#Text>
- Золотова, К. (2024, 12 жовтня). В ЗСУ служать понад 300 капеланів від 13 релігійних організацій, — Генштаб. *Еспресо*. <https://espresso.tv/suspilstvo-u-zsu-sluzhat-ponad-300-kapelaniv-vid-13-religijnikh-organizatsiy-genshtab>
- Каразуб, І. (2023). «Воюємо, щоб на цій землі жили українці». Як служить на фронті помічник капелана 74 батальйону 102 бригади з Франківщини. *Суспільне Івано-Франківськ*. <https://suspilne.media/ivano-frankivsk/567543-voemo-sobna-cij-zemli-zili-ukrainci-ak-sluzit-na-fronti-pomichnik-kapelana-74-bataljonu-102-brigadi-z-frankivsini/>
- Кімел, М. С. (2003). *Гендероване суспільство*. Пер. з англ. С. Альошкіна. Сфера.
- Кон, І. (2003). Чоловіки, які змінюються у мінливому світі. *Незалежний культурологічний часопис «І»*, 27. <https://www.ji.lviv.ua/n27texts/kon.htm>
- Марценюк, Т. (2020). *«Захисники галактики»: влада і криза в чоловічому світі*. Комора.
- Українська Греко-Католицька Церква. (2021). *Підготовка кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві з урахуванням викликів та особливостей сучасної культури*. <https://docs.ugcc.ua/1537/>
- Центр Разумкова. (2024). Українське суспільство, держава і церква під час війни. Церковно-релігійна ситуація в Україні. <https://razumkov.org.ua/images/2025/01/28/2024-Religiya-religion-FIN.pdf>
- Aspers, P., & Corte, U. (2019). What is Qualitative in Qualitative Research. *Qualitative Sociology*, 42, 139–160. <https://doi.org/10.1007/s11133-019-9413-7>
- Braswell, H., & Kushner, H. I. (2012). Suicide, social integration, and masculinity in the U.S. military. *Social Science & Medicine*, 74(4), 530–536. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2010.07.03>
- Brinkmann, S. (2014). Unstructured and Semi-Structured Interviewing. In P. Leavy (Ed.), *The Oxford Handbook of Qualitative Research* (pp. 277–299). Oxford University Press.
- Christensen, A. D., & Kyed, M. (2022). From military to militarizing masculinities. *NORMA*, 17(1), 1–4. <https://doi.org/10.1080/18902138.2022.2028428>
- Connell, R. W. (2006). *Masculinities*. 2nd ed. Polity Press.
- Dickson-Swift, V., James, E., & Liamputtong, P. (2008). *Undertaking Sensitive Research in the Health and Social Sciences*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511545481>
- Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field Methods*, 18(1), 59–82. <https://doi.org/10.1177/1525822X05279903>
- National Association of Evangelicals. (2021). *Code of Ethics for Pastors*. <https://www.nae.org/code-of-ethics-for-pastors/>
- Nye, R. A. (2007). Western Masculinities in War and Peace. *The American Historical Review*, 112(2), 417–438. <https://doi.org/10.1086/ahr.112.2.417>
- Romeo Mateo, M. C. (2021). A New Priest for a New Society? The Masculinity of the Priesthood in Liberal Spain. *Journal of Religious History*, 45(4), 540–558. <https://doi.org/10.1111/1467-9809.12799>
- Thompson, E. H., & Pleck, J. H. (1986). The Structure of Male Role Norms. *American Behavioural Scientist*, 29(5), 531–543. <https://doi.org/10.1177/000276486029005003>

References

- Aspers, P., & Corte, U. (2019). What is Qualitative in Qualitative Research. *Qualitative Sociology*, 42, 139–160. <https://doi.org/10.1007/s11133-019-9413-7>
- Braswell, H., & Kushner, H. I. (2012). Suicide, social integration, and masculinity in the U.S. military. *Social Science & Medicine*, 74(4), 530–536. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2010.07.03>
- Brinkmann, S. (2014). Unstructured and Semi-Structured Interviewing. In P. Leavy (Ed.), *The Oxford Handbook of Qualitative Research* (pp. 277–299). Oxford University Press.
- Christensen, A. D., & Kyed, M. (2022). From military to militarizing masculinities. *NORMA*, 17(1), 1–4. <https://doi.org/10.1080/18902138.2022.2028428>
- Connell, R. W. (2006). *Masculinities*. 2nd ed. Polity Press.
- Dickson-Swift, V., James, E., & Liamputtong, P. (2008). *Undertaking Sensitive Research in the Health and Social Sciences*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511545481>
- Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field Methods*, 18(1), 59–82. <https://doi.org/10.1177/1525822X05279903>
- Harnov, V. (2024). Good must come with fists: an interview with a military chaplain. Exclusive. *Suspilne Odesa*. <https://suspilne.media/amp/odesa/856393-dobro-povinnno-buti-z-kulakami-intervu-z-vijskovim-kapelanom/> [in Ukrainian].
- Hrabchenko, N. (2023, March 23). “We do not kill, but defend ourselves” — military chaplains on faith in war. *Radio Kultura*. <https://ukr.radio/news.html?newsID=101050> [in Ukrainian].
- Karazub, I. (2023). “We are fighting so that Ukrainians can live on this land.” How an assistant chaplain of the 74th battalion of the 102nd brigade from the Frankivsk region serves at the front. *Public Ivano-Frankivsk*. <https://suspilne.media/ivano-frankivsk/567543-vouemo-sob-na-cij-zemli-zili-ukrainci-ak-sluzit-na-fronti-pomicnik-kapelana-74-bataljonu-102-brigadi-z-frankivsinii/> [in Ukrainian].
- Kimmel, M. S. (2003). *The Gendered Society*. Sfera [in Ukrainian].
- Kon, I. (2003). Men who change in a changing world. *Independent cultural journal “Yi”*, 27. <https://www.ji.lviv.ua/n27texts/kon.htm> [in Ukrainian].
- Law of Ukraine “On the Military Chaplaincy Service” No. 1915-IX (2021, November 30). May 4, 2024. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1915-20#Text> [in Ukrainian].
- Martsenyuk, T. (2020). “Zakhysnyky halaktyky”: vlada i kryza v cholovichomu sviti. Komora [in Ukrainian].
- National Association of Evangelicals. (2021). *Code of Ethics for Pastors*. <https://www.nae.org/code-of-ethics-for-pastors/>
- Nye, R. A. (2007). Western Masculinities in War and Peace. *The American Historical Review*, 112(2), 417–438. <https://doi.org/10.1086/ahr.112.2.417>
- Razumkov Centre. (2024). *Ukrainian society, state and church during the war. Church and religious situation in Ukraine*. <https://razumkov.org.ua/images/2025/01/28/2024-Religiya-religion-FIN.pdf> [in Ukrainian].
- Romeo Mateo, M. C. (2021). A New Priest for a New Society? The Masculinity of the Priesthood in Liberal Spain. *Journal of Religious History*, 45(4), 540–558. <https://doi.org/10.1111/1467-9809.12799>
- Thompson, E. H., & Pleck, J. H. (1986). The Structure of Male Role Norms. *American Behavioural Scientist*, 29(5), 531–543. <https://doi.org/10.1177/000276486029005003>
- Ukrainian Greek Catholic Church. (2021). *Preparation of candidates for the priesthood in the Ukrainian Greek Catholic Church taking into account the challenges and peculiarities of modern culture*. <https://docs.ugcc.ua/1537/> [in Ukrainian].
- Volosevych, I., Prochukhanova, O., & Strelnyk, O. (2022). *Gender stereotypes and roles through the eyes of youth, before and after the start of full-scale Russian aggression*. Research report. Prepared by Info Sapiens for the NGO “Insight” with the support of KVINFO and the New Democracy Fund, through the New Cooperation Fund. https://www.insight-ukraine.org/wp-content/uploads/2023/02/GS_2.pdf [in Ukrainian].
- Zolotova, K. (2024, October 12). Over 300 chaplains from 13 religious organizations serve in the Armed Forces of Ukraine, — General Staff. *Espresso*. <https://espreso.tv/suspilstvo-u-zsu-sluzhatponad-300-kapelaniv-vid-13-religiynikh-organizatsiy-genshtab> [in Ukrainian].

Nadiia Surovtseva, Tamara Martsenyuk

“CAN I HUG YOU?” CONSTRUCTION OF THE MASCULINITIES OF CHAPLAINS OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

Abstract

The article examines the theoretical and methodological principles of normative masculinity in general and, in particular, uses the example of clergy and chaplains in times of war. Masculinity refers to the social expectations of roles, traits, and behaviors attributed to men. Hegemonic masculinity is institutionally empowered because it is assumed that the traits of hegemonic masculinity are beneficial to society. Militarized masculinity, to which the masculinities of military chaplains are closely linked, is one of the main representations of hegemonic masculinity. Signs of militarized masculinity include emotional restraint, fear of appearing weak, and the ability to self-sacrifice, which are consequences of adhering to the characteristics of normative masculinity — namely the norms of toughness and anti-femininity.

The empirical part of the study is based on the analysis of 14 in-depth semi-structured interviews with men performing religious service in the Armed Forces of Ukraine during the Russo-Ukrainian war. Based on the studies of E. Thompson and J. Pleck, the masculinities of the respondents are characterized by three signs of normativity: the norm of status, toughness, and anti-femininity. Signs of militarized masculinity and its legitimation in a context of full-scale war is identified.

The masculinity of chaplains serving in the Armed Forces of Ukraine is normative in terms of compliance with the status norm, since financial stability and/or entrepreneurial activity was observed. Chaplains have a high level of empathy and a sensitive and paternal (chaplains as the image of a good father) attitude towards servicemen, which contradicts the norm of anti-femininity and toughness.

The norm of toughness implies distancing from feminized behaviour patterns, but it was noted that chaplains are able to show emotions. The control of emotions is explained by the desire to ensure the moral stability of servicemen and the chaplains' loved ones. Chaplains' masculinity is inconsistent with the norm of toughness when the expression of emotions is inappropriate, as this may worsen the situation of servicemen and the chaplains' loved ones. It was also noted that maintaining an appropriate level of physical strength is important. It was emphasized that the presence of master's degrees, stable income levels, and/or the management of specific activities indicate the correspondence of chaplains' masculinity to the aspect of intellectual abilities. Thus, chaplains' masculinity is consistent with all aspects of the norm of toughness: male emotional literacy, physical strength, and intellectual abilities.

Keywords: masculinity, men, chaplains, clergy, Armed Forces of Ukraine, war, Russo-Ukrainian war.

Подано / Submitted: 13.08.2025

Схвалено до публікації / Accepted: 15.09.2025

Оприлюднено / Published: 11.12.2025

Суровцева Надія — бакалавриня соціології, Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Surovtseva Nadiia — BA in Sociology, National University of Kyiv-Mohyla Academy

<https://orcid.org/0009-0007-7163-6427>

nadiia.surovtseva@ukma.edu.ua

Марценюк Тамара — кандидатка соціологічних наук, доцентка кафедри соціології Національного університету «Києво-Могилянська академія»

Martsenyuk Tamara — PhD in Sociology, Associate Professor at the Department of Sociology, National University of Kyiv-Mohyla Academy

<https://orcid.org/0000-0002-4785-5618>

t.martsenyuk@ukma.edu.ua

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)